



ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА — галузь наукових знань і практичної діяльності людини, спрямована на попередження та боротьбу з хворобами тварин для забезпечення ефективності тваринництва, охорону людей від зооантропонозів (захворювань, спільних для тварин і людей), вирішення ветеринарно-санітарних та екологічних проблем утримання тварин і захисту довкілля від забруднень. Ін. назва — ветеринарія. Окрім того, В. м. контролює випуск доброякісних із сан. погляду продуктів тваринництва і кормів, а також недопущення занесення інфекц. хвороб з-за кордону. В. м. охоплює також комплекс наук про будову організму тварин, закономірності життєдіяльності здорового і хворого організмів, особливості будови, функції і патогенні властивості збудників захворювань, механізми їх поширення та взаємодії з організмом тварин, методи молекулярно-генет., біохім., біофіз. і імунол. визначення патоген. чинників та вивчення патогенезу хвороб, про заходи захисту тварин і оптимізацію умов їх вирощування та відтворення. В. м., зокрема народна (скотолікування), виникла на ранніх стадіях розвитку людини, коли вона почала приручати і одомашнювати диких тварин окремих видів. Стародавні дослов'ян. племена трипільської матеріал. культури, що заселяли тер. України наприкінці 4-го і поч. 2-го тисячоліть до н. е., вже займалися землеробством і тваринництвом, а отже і скотолікуванням. Тваринництво і народна В. м. були розвинуті і в ін. дослов'ян. племен — скіфів (арійців) і сарматів, що жили у причорномор. степах. У всесвіт. аспекти в історії В. м. орієнтовно виділяють 3 періоди: стародавня — від найдавніших часів до падіння Зх. Рим. імперії (476 р. н. е.); середніх віків — від періоду Зх. Рим. імперії до Відродження (476 — 1500 рр. н. е.); нового часу — від 1500 р. н. е. до заснування вет. закладів та від часу заснування вет. закладів до сьогодення. В Україні викладання тваринництва і В. м. почалося у Києво-Могилян. академії. Провідне місце у становленні В. м. у Рос. імперії в 2-й пол. 18 ст. займали науковці походженням з України, зокрема існує думка, що проф. О. Шумлянський і випускник Києво-Могилян. академії проф. М. Тереховський (обидва родом з Полтавщини) стояли біля витоків зародження вет. знань. Значну роль у цьому процесі відіграли також проф. А. Яновський і Г. Прозоров, які були першими українцями-академіками вет. медицини (1-а пол. 19 ст.).

Для періоду раннього формування В. м. в Україні характерний тісний зв'язок вет. і людської медицини, наук.-адм. керівництво якими в університетах та мед. закладах було часто спільним. Важл. подією у становленні В. м. як науки та галузі освіти було створення 1784 каф. ветеринарії при Львів. університеті, на

основі якої 1881 засн. вищу вет. школу (нині Львів. академія вет. медицини), та 1805 каф. скотолікування при Харків. університеті, на базі якої 1835 створ. практичну вет. школу (нині Харків. зоовет. академія). 1889 вперше у Рос. імперії організовано вет. бактеріол. станцію при Харків. вет. інституті, де проводились розробки нових препаратів для щеплення тварин. 1922 станцію перетворено в Інститут наук. і практ. ветеринарії (нині Інститут експерим. і клін. вет. медицини УААН), який став гол. установою і координац. центром В. м. в Україні. За прикладом бактеріол. станції у Харкові в Рос. імперії було створ. 35 бактеріол. лаб., з них 7 — в Україні: Херсонська (1892), Таврійська, Полтавська (обидві — 1896), Київ. бактеріол. інститут (1899), Київська окружна (1900), Чернігівська (1911), Кам'янець-Подільська (1912). Важливим для розвитку В. м. у Криму було відкриття 1897 вет.-бактеріол. кабінету Таврій. губерн. земства. 1931 у Сімферополі створ. вет.-бактеріал. інститут, який 1935 перейм. у Крим. н.-д. вет. станцію. 1921 організовано Київ. вет. інститут. 1958-61 сформовано нову мережу н.-д. вет. закладів, що включала Одес., Рівнен., Крим., Дніпроп. і Полтав. н.-д. вет. станції. 1968 відкрито новий НДІ у Києві. 1997 н.-д. станція у Рівному виокремилась у самот. Інститут епізоотології УААН.

1763 вийшло одне з перших друк. видань з В. м. — «Собрание разных наилучших наставлений и предохранительных средств от скотского падежа, изданных в пользу деревенских жителей», 1817 у Харкові — перший журнал, в якому висвітлено питання В. м. — «Украинский домовод» (засн. — Ф. Пільгер, якого називають серед перших визнач. вчених вет. науки України). В Україні друкувались також ін. період. видання, серед них — «Ветеринарный вестник» (від 1882), «Вестник ветеринарной науки», «Украинский ветеринарный вестник» (обидва — від 1918), «Ветеринарне діло» (від 1922), «Ветеринарна справа» (від 1936). Наук. та істор. значення має «Сборник трудов Харьковского ветеринарного института», перші 2 т. якого вийшли 1889. Проблеми сучас. В. м. висвітлюють наук.-темат. зб. «Ветеринарная медицина», який видає від 1964 Інститут експерим. і клін. вет. медицини УААН (Харків), ж. «Ветеринарна медицина України» (від 1995) та ін. видання. Наукові дослідження у галузі В. м. здійснюють фахівці в Інституті експерим. і клін. вет. медицини УААН та на його дослід. станціях у Дніпропетровську, Сімферополі, Одесі, Інституті вет. медицини УААН (Київ) та його філії в Полтаві і Тернополі. дослід. станції, Інституті епізоотології УААН (Рівне) та ін. установах; контроль за лікувал., діагност. і профілакт. препаратами — у Держ. н.-д. контрол. інституті вет.

препаратів та кормових добавок (Львів) і Держ. наук.-контрол. інституті біотехнології і штамів мікроорганізмів (Київ). Біол. препарати в Україні виготовляють Галещинська (Козельщин. р-н Полтав. обл.), Дніпроп., Сум., Харків. та Херсон. біол. фабрики. Зросла і зміцнилась система вет. закладів з підготовки лікарів В. м., зокрема створ. низку спеціалізов. вет. факультетів при аграр. ВНЗ та університетах (див. [Ветеринарна освіта](#)). Нині в Україні функціонують бл. 18 тис. вет. установ та їх структур. підрозділів, де працює 21 тис. лікарів та 23,7 тис. фельдшерів. Діє мережа профілакт.-лікувал., діагност. та контролюючих установ, до якої входять рай. та міські вет. лікарні, м'ясо-контрольні та харч. контрольні станції, рай. та обл. лабораторії ветеринарії, Центр. держ. лаб. ветеринарії, обл. підприємства. Науковцями України створ. власні школи у галузі В. м., ефективні препарати та системи заходів, що забезпечили викорінення деяких інфекц. хвороб (ящур, сап, перипневмонія, чума великої рогатої худоби, інфекц. енцефаломієліт коней, афр. чума свиней, бруцельоз, паратуберкульоз. ентерит тощо) і дозволили ефективно контролювати інші (сибірка, туберкульоз, стригучий лишай, мит, хвороби Ауєскі та Тешена, бешиха, лістеріоз, емфізематозний карбункул, сказ, чума свиней, віспа, ньюкаслська хвороба та інфекц. ларинготрахеїт птиці, вірусні респіраторні захворювання великої рогатої худоби, колібактеріоз, інфекц. гепатит качок тощо). Серед відомих зарубіж. вчених вет. науки, які отримали світ. визнання, — Х. Гельман і О. Кальнінг (запропонували туберкулін і малеїн для діагностики туберкульозу і сапу), К. Скрябін (засновник наук. школи з гельмінтології), С. Муровцев (розробник низки вакцин і методів діагностики), С. Вишелеський, О. Климов, К. Боль, О. Студенцов, М. Сюрін (автори підручників і фундам. праць з В. м.), А. Саркісов (винахідник першої в світі вакцини проти стригучого лишаю). Знач. внесок у розвиток В. м. зробили укр. вчені, серед них — Л. Ценковський (створив першу в Рос. імперії вакцину проти сибірки та наук. вет. школу бактеріологів), [Д. Конєв](#) (запропонував вакцини проти бешихи свиней), [І. Кулеско](#) (вперше розробив і застосував високоефективну вакцину проти чуми свиней), а також Є. Андреев, [В. Бабкін](#), [С. Баженов](#), [І. Гладенко](#), [С. Гжицький](#), [О. Говоров](#), [О. Дедюлін](#), [М. Доронін](#), [І. Дорошко](#), [П. Жованик](#), [Г. Зверева](#), [С. Іваницький](#), [В. Касьяненко](#), [М. Кльосов](#), [Г. Кудрявцев](#), [Д. Логвинов](#), [І. Лукашов](#), [І. Магда](#), [І. Поваженко](#), [М. Прокоф'єва](#), [М. Рево](#), [А. Собко](#), [П. Фукс](#). Нині в Україні продовжують діяти

наук. школи і створюватись актуал. напрями вет. науки. Особливо плідно розвиваються дослідж. з проблем інфекц. і незаразної патології хвороб молодняку великої рогатої худоби ([В. Левченко](#), [В. Онуфрієв](#), [В. Ушкалов](#)), інфекц. хвороб свиней ([К. Конаржевський](#), [В. Романенко](#)), токсикології і мікотоксикології ([О. Малінін](#), [В. Рухляда](#), [А. Ображей](#), [Г. Хмельницький](#), [С. Харченко](#)), вивчення лейкозу тварин ([В. Бусол](#)), хвороб птиці ([В. Герман](#), [А. Байдевятов](#), [І. Дорошко](#), [І. Панікар](#)), епізоотології і профілактики захворювань с.-г. тварин ([А. Бабкін](#), [В. Литвин](#)), сертифікації і контролю якості продуктів тваринництва і кормів, контролю якості вет. препаратів і кормових добавок ([М. Косенко](#), [В. Прискока](#), [І. Коцюмбас](#), [А. Головка](#)), туберкульозу с.-г. тварин ([Є. Буряк](#), [Ю. Кассіч](#), [А. Завгородній](#)), сибірки ([А. Завірюха](#)), паразитології ([Ю. Артеменко](#), [І. Дахно](#), [В. Шеховцов](#)), мікробіології, імунології та імунопатології ([Г. Красников](#), [В. Яблонський](#)), фундам. дослідж. з біохімії, фізіології і морфології ([В. Влізло](#), [М. Гулий](#), [Д. Мельничук](#), [А. Мазуркевич](#), [Р. Кравців](#), [М. Карташов](#), [В. Герасименко](#)), незаразної патології хірургії і акушерства ([В. Чумаченко](#)), паразитоценології ([В. Апатенко](#)), молекуляр. біології і біотехнології ([А. Старчеус](#), [Ф. Осташко](#)), мікробіології та вірусології ([В. Головка](#), [М. Мандигра](#), [Б. Стегній](#)), хірургії ([В. Власенко](#)), історії В. м. ([С. Рудик](#)). Діяльність у галузі В. м. регулюють Закони України «Про ветеринарну медицину» (1993; 1996 — внесено зміни) та «Про відповідальність підприємств, установ та організацій за порушення законодавства про ветеринарну медицину» (1996), які визначають заг. правові, організац. та фінанс. основи В. м., вимоги щодо вет.-сан. безпеки продуктів тваринництва та охорони довкілля, а також повноваження держ. органів, права та обов'язки підприємств, установ, організацій і громадян у сфері забезпечення вет. та епізоотич. благополуччя, карантину тварин, встановлюють порядок здійснення держ. вет. контролю.

Рекомендована література

1. Никитин И. Н., Калугин В. И. История ветеринарии. Москва, 1988;
2. Рудик С. К. Нариси з історії ветеринарної медицини. К., 1995;
3. Його ж. Становлення лікування людини і тварин: Істор. нарис. К., 1996;
4. Його ж. Коротка історія лікування тварин. К., 1997.

[В. Ф. Бабкін](#), [Б. Т. Стегній](#), [Г. А. Красников](#), [А. М. Головка](#)

Бібліографічний опис:

Ветеринарна медицина / В. Ф. Бабкін, Б. Т. Стегній, Г. А. Красников, А. М. Головка // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-33805>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).